

tossa, tehdään vanhoja koneita Tekniikan Museossa, tehdään konttorin ja työväen asunnon kalusteita paikallisessa kotiseutumuseossa, maakuntamuseossa tai Kansallismuseossa ja niin edelleen. Tehtävä on tavattoman laaja, mutta tietotekniikka antaisi tällaiseen yhteiseen viitetietokantaan hyvät mahdollisuudet, jos työn tekemiseen vain riittäisi resursseja ja kaikki ottaisivat haasteen vastaan.

### Kansainvälinen yhteistyö

Kansainvälinen yhteistyö antaa mahdollisuudet monelle asialle laajentaa toimintaluetta maan rajojen ulkopuolelle, mutta käytännön mahdollisuudet ovat valitettavan rajalliset. Arkistoalalla kansainvälistä yhteistyötä on käynnistetty koko Euroopan alueella vanhoja yrityksiä koskevan yhteisen viitetietokannan aikaan saamiseksi. Pankkihistorian alalla aineistoa parhaillaan kootaan, ja vasta myöhemmin siirrytään muille toimialoille. Pankit oli ensimmäinen toimiala, koska se on suppea ja selvärajainen. Kansainvälistä tutkijayhteistyötä Suomessa rajoittavat kieliongelmat. Arkistot ovat usein suomen- ja ruotsinkielisiä ja se tehokkaasti rajoittaa niiden käyttöä Pohjoismaiden tutkijoille. Arkistojen välillä on laajaa kansainvälistä yhteistyötä, mutta itse arkistoaineisto on kaikkialla nykyäikään saakka ollut varsin kansallista.

Uudet kansainväliset tuulet puhaltavat tällä hetkellä yritysmaailmassa, mutta niiden vaikutukset arkistoon nähdään vasta tulevaisuudessa. Valppaana on syytä pysyä.

**Matti Lakio**

Kirjoittaja on Suomen elinkeinoelämän keskusarkiston johtaja  
E-mail: matti.lakio@elka.fi

## Teollisuuden perintö

Teollisuusyritysten suhde omaan historiaansa ja sen tallentamiseen on tänään ongelmallisempi kuin koskaan aikaisemmin. Menneisyyttään arvostavat lähinnä vanhimmat sukuyhtiömme, kuten Fiskars ja Sinebrychoff, sekä perinteiset suuretelisuusyrityksemme, joista rohkenen ottaa esimerkiksi koko metsäteollisuutta edustavan kolmikon eli UPM-Kymmenen, vanhan Enso-konsernin ja Metsä-Serlan sekä muilta aloilta Outokummun, Hackman-konsernin (Arabian ja Iittalan museot), Valion ja Orionin. Ongelmallisin teollisuudenala tässä suhteessa on meillä tekstiiliteollisuus.

Uusia juuriensa vaalihoitoja syntyy enää ani harvoin, mutta aivan lohduton tilanne ei kuitenkaan ole. Erinomaisena esimerkkinä uusista yrittäjistä haluaisin tässä yhteydessä mainita keramiikkatuotteisiin erikoistuneen Pentik-yhtiön, joka on muutama vuosi sitten perustanut Posiolle Suomen kahvikupimuseon sekä niin ikään perheyhtymänsä toimivan JOT-yhtiöt, joka perusti vanhan Högforsin valimon tuntumaan Suomen valimomuseon ja on tehnyt paljon muutakin teollisuusperinteen hyväksi Karkkilassa.

Esimerkkiluetteloni on taatusti puutteellinen ja pelkistetty, koska se perustuu yksinomaan subjektiiviseen mielikuvaani teollisen perinteen tallentajista. Onhan niitä varmasti vielä muitakin, mutta itselleni ei ulkomuistista tullut muuta mieleen.

Erikoinen seikka muuten on se, että vain muutamat näistä yrityksistä pystyvät kytkemään perinteiden myötä syntyneen arvotuksen kaupalliseen toimintaansa. Tämä onnistuu vallan hyvin esimerkiksi Fiskarsilta ja Sinebrychoffilta sekä tietysti Arabian ja Iittalan omistajatahoilta. Mutta puutavarantuottaja tai sellun ja paperin valmistaja ei saa juurikaan lisäarvoa markkinoilla siitä seikasta, että se on ollut alalla viimeiset 125 vuotta ja sillä on ammattitaitoinen henkilöstö ja hienot koneet. Mistä tämä sitten mahtaa johtua?

Oma käsitykseni on se, että niin oluen kuin kauniiden keramiikka- ja lasituotteidenkin valmistukseen liittyy meillä kuluttajilla selkeä mielikuva käsityöstä, ammattitaidosta ja ylivermaisesta osaamisesta, vaikka nämäkään tuotannonalat eivät tulisi enää toimeen ilman pitkälle vietyä automatiikka ja kehittyntä teknologiaa. Mutta kun te ostate riisin valkoista A4-paperia, tuo paketti, johon on tiivistetty huikea määrä erilaista osaamista, aiheuttaa teille lähinnä huonon omantunnon tekemättömistä töistä tai kammon siitä, että kohta pitäisi saada mustaa valkoiselle. Eipä taida syntyä kuvaa viidennen polven paperimaakareista, jolla on hyppysissään vuosikymmenien osaaminen ja käsissään Formula-ykköstäkin kaltaimpi laitteisto.

Miksi näin on? Asiahan on päivänselvä. Mielikuvien ero on synnytetty mainonnalla. Toisiin tuotteisiin perinteet voidaan nivoa luontevasti, toisiin ei. Eipä silti, aivan muutama viikko sitten StoraEnso aloitti uuden yrityskuvakampanjan lehdistössä. Näyttävän kokosivun mainoksen tunnuskuva oli hieno räätälinсалonki. Haluttiin antaa kuva yrityksestä, joka pyrkii yksilölliseen *taylor-made* -tuotantoon ja -kauppaan.

Onko teollisuudella sitten jokin näkemys teollisen perinteen tallennuksesta? Tiedän, että mitään yhtenäistä sovittua linjaa näissä asioissa ei ole. Tilanne vaihtelee kuitenkin eri yritysten välillä melkoisesti. Siinä missä toinen haluaa purkaa ja hävittää, toinen entisöi ja tallentaa. Kysyin kerran eräältä vuorineuvokselta hänen kantaansa teollisuuden perinnekysymyksiin ja sain salamannopeasti vastauksen, joka monimielisyydessään pitää sisällään koko probleeman ytimen:

”Hyvinä aikoina perinteet antavat yritykselle henkisen selkärangan, mutta huonoina aikoina niistä ei saa edes lohtua.”

Teollisen perinnön suojeleluun herättiin meillä Suomessa yllättävän myöhään. Kaikki me tiedämme, että vasta Tampereen verkatehtaan suojelelusta syntynyt kohu runsaat parikymmentä vuotta sitten sai paitsi museoviraston niin monet muutkin havaitsemaan teollisen perinteen ominaispiirteet ja sen tosiseikan, että niinsanottu julkinen sektori oli jättänyt tämän perinnekulttuurin osa-alueen varsin vähälle huomiolle. Karl-

Erik Michelsen on muotoillut teoksessaan ”Valtio, teknologia, tutkimus” (VTT, 1993) tämän tilanteen osuvasti:

”Tiede ja teknologia ovat muokanneet suomalaista yhteiskuntaa jo lähes kahden vuosisadan ajan. Tätä muutosta ei ole kuitenkaan arvostettu. Sen sijaan voimakas kansallinen, ’henkinen’ kulttuuri on nostettu suureen arvoon. Tieteellis-teknistä kulttuuria on pidetty henkisiltä arvoiltaan ’köyhempänä’ kuin perinteistä humanistista kulttuuria.”

Teollisen perinteen suojelelussakin olen ollut näkevinäni kaksi eri koulukuntaa: toinen korostaa lähes yksinomaan rakennussuojeleluta ja toinen puoltaa enemmän tekniikan ja koko teknologian säilyttämistä. Harvemmin meillä päästään siihen, mistä Verlan tehdasmuseon isä, opetusneuvos Veikko Talvi jo 1950-luvun alussa puhui:

”Museoajatus ei saa rajoittua pelkästään tehdasrakennukseen ja sen koneistoihin ja esineistöön. On otettava huomioon myös tehtaan ja sen ympäristön keskinäinen vuorovaikutus ja riippuvuus toisistaan.”

Tämä vaatimus vaikuttaa varmaankin itsestään selvältä, mutta rehellisiä ollaksemme harvalle tehdaspaikkakunnalle Suomessa on Talven tarkoittamia museokokonaisuuksia syntynyt. Osaltaan tämä johtuu siitä, ettei teollisuusyritysten palveluksessa ole tarpeeksi Veikko Talven tapaisia henkilöitä, joilla olisi sekä riittävästi näkemystä että vaikutusvaltaa museaalisten hankkeiden läpiviemiseksi. Vanhan hyvän ajan patruunoissa oli vielä itsessään tätä henkeä, mutta yritysraenteiden muutokset ja jatkuvat fuusiot ovat antaneet humaaneille patruunoille muuta mietittävää.

Toinen perussyy lienee se, että vain muutamilla museoalan ammattilaisilla on kyliksi perustietoa ja ennen kaikkea kokemuspohjaista tietoa teollisuudesta. Tässä suhteessa Pohjoismainen teollisuusperinnekurssi on viime aikoina tehnyt erittäin hyvää pohjatyötä, jonka tuloksia on jo nyt selvästi nähtävissä.

Oma näkemysni tulevaisuuden teollisen perinteen säilytyksestä perustuu ennen kaikkea dokumentointiin. Meidän tulisi huolehtia niin eri alojen teollisuusraenteiden kuin niiden sisällä toimivien proses-

sienkin monipuolisesta tallennuksesta sekä valo- että elokuvaamalla, äänimaailman tallennuksella, henkilöhaastatteluilla ja niin edelleen.

Läheskään kaikkea emme voi säilyttää emmekä edes pelastaa tuleville polville, mutta dokumentoinnin avulla voimme helpottaa jälkipolvien työtä kännyköissä pyörivien multimedioiden ja ties minkälaisen virtuaalimaailmojen luomisessa.

Yritän itse parhaillaan selvittää, miten voisimme tuoda nykyaikaisen paperikoneen virtuaalitekniikalla yleisön ihmeteltäväksi. Jos ei ole käynyt paperitehtaassa, ei voi kuvitella sitä ilmapiiriä ja vaikutusta, minkä tällainen ruotsinlaivan kokoinen jättikone katsojassa synnyttää. Eräs paperiteknologian tutkija onkin sanonut, että nykyaikaisessa paperikoneessa on enemmän hienoa teknologiaa kuin jumbolentokoneessa. Ja

erona on lisäksi se, että paperikoneen miehistö vaihdetaan lennossa.

Hyvä seminaariväki, koska epäilen, että tulevaisuudessa meillä ei ole mitään mahdollisuuksia säilyttää museokappaleena yhtään jumboluokan paperikonetta, lentokonetta tai edes ruotsinlaivaa, heittäisin teidän pohdittavaksenne tässä seminaarissa erityisesti teollisuusperinteeseen liittyvän dokumentoinnin keinot ja mahdollisuudet. Pidän tätä kartoitusta kaikkein kiireellisimpänä toimenpiteenä.

**Eero Niinikoski**

Kirjoittaja vastaa UPM-Kymmenen teollisesta perinteestä ja kulttuuriarvoista.